

УДК 159.922–056.12

Ліпінська Наталія Францівна

здобувач ОНУ імені І. І. Мечникова

E-mail: n.lipinskaya@yandex.ua

ORCID 0000–0003–1927–0150

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ НА ОСНОВНІ КОНСТРУКТИ САМОЕФЕКТИВНОСТІ

Стаття присвячена аналізу емпіричного дослідження особливостей впливу часової перспективи на основні конструкти самоефективності особистості. Показано, що досліджувані, які були орієнтовані на теперішній та минулий час, виявилися значно сміливішими в оцінках ймовірності досягнення «духовного» успіху. Також досліджувані зі ставленням до минулого та теперішнього часу виявляли здатність рефлексії власного минулого з метою осмислення помилок та накопичення досвіду.

Ключові слова: особистість, самоефективність, часова перспектива, життєдіяльність, локус контролю, особистісний потенціал,

Постановка проблеми. Сучасна психологічна наука переносить акцент з проблем слабкості індивіда на розвиток потенціалу особистості і знаходження внутрішнього ресурсу, що дозволяє їй бути справжнім суб'єктом життєдіяльності. Сучасному суспільству потрібні високоефективні фахівці, здатні правильно оцінювати і власні можливості, і результати своєї діяльності (у тому числі професійної). Суб'єктивне ставлення до виконуваної діяльності реалізується у зверненості людини до своїх внутрішніх резервів, потенціалів розвитку, можливостей обирання засобів дій і побудови певної стратегії діяльності, поведінки і життя в цілому. А це визначається самоефективністю особистості. Особливого значення набуває взаємозв'язок часової перспективи особистості та її самоефективності, оскільки вона завжди спрямовує особистість на майбутнє.

Мета статті — аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей впливу часової перспективи на основні конструкти самоефективності особистості.

Результати дослідження. Для дослідження впливу часової перспективи особистості на показники самоефективності, життєстійкості, смисложиттєвих орієнтацій, рівні досягнень та онтогенетичної рефлексії проводився однофакторний дисперсійний аналіз та оцінювалися такі описові статистики, як арифметичне середнє (M) та стандартне відхилення (SD). Однофакторний дисперсійний аналіз дозволив виявити статистично значущі відмінності між досліджуваними, які були віднесені до двох груп за орієнтуванням на певну часову перспективу.

Результати дослідження описових статистик наведено в таблиці.

Показник «Важливість зовнішніх прагнень» підкреслював більшу значущість зовнішніх досягнень у досліджуваних, які були орієнтовані на

майбутній час ($M=0,033$). Стандартне відхилення ($SD=1,069$) за цим показником свідчить про більший розбіг оцінок важливості досягнень, ніж у групі осіб, які орієнтовані та теперішній та минулий час ($SD=0,887$). Важливість внутрішніх прагнень ($M=0,033$) більше була притаманна групі досліджуваних, які орієнтувалися на теперішнє та минуле. Розподіл стандартного відхилення в групі ($SD=1,041$) свідчив про більшу різноманітність оцінок важливості досягнень за базовими психологічними потребами.

Таблиця

Аналіз описових статистик дослідження впливу часової перспективи на основні конструкти самоефективності

Показники	Майбутнє		Теперішнє та минуле		F	p
	M	SD	M	SD		
Важливість зовнішніх прагнень	0,033	1,069	-0,029	0,887	0,144	0,705
Важливість внутрішніх прагнень	-0,039	0,876	0,033	1,041	0,198	0,657
Вірогідність зовнішніх прагнень	-0,051	1,036	0,043	0,958	0,317	0,575
Вірогідність внутрішніх прагнень	-0,193	0,915	0,166	0,974	5,094	0,026
Результат досягнень за зовнішністю	-0,290	0,803	0,249	1,084	11,083	0,001
Результат досягнень за внутрішніми прагненнями	-0,238	1,099	0,204	0,763	7,952	0,005
Результат досягнень за зовнішніми прагненнями	-0,173	0,928	0,148	0,745	5,244	0,024
Рівень розбіжності прагнень та досягнень	0,097	0,988	-0,083	0,957	1,226	0,270
Потенціал особистості за зовнішніми прагненнями	0,159	1,025	-0,137	0,954	3,193	0,076
Потенціал особистості за внутрішніми прагненнями	0,030	1,010	-0,026	0,811	0,138	0,711
Мета	33,242	2,321	34,182	3,505	3,445	0,066
Процес	33,470	3,978	33,195	5,018	0,129	0,720
Результат	30,045	4,916	30,455	4,515	0,269	0,605
Локус Я	23,409	1,806	23,844	2,109	1,724	0,191
Локус життя	33,470	3,452	34,403	3,643	2,446	0,120
Прийняття ризику	18,379	2,822	20,065	3,396	10,218	0,002
Залучення	34,621	3,229	35,429	3,669	1,921	0,168
Контроль	29,818	3,495	33,143	3,670	30,479	0,001
Предметна діяльність	29,848	10,736	31,857	15,179	0,809	0,370
Міжособистісне спілкування	5,212	4,153	6,779	3,909	5,392	0,022
Рівень онтогенетичної рефлексії	93,485	11,961	99,351	12,257	8,323	0,005

Примітка: напівжирним шрифтом виділені статично значущі розбіжності ($p \leq 0,05$).

З вірогідністю були виявлені статистично значущі відмінності між групами ($F=5,094$, $p=0,026$) за значеннями вірогідності внутрішніх прагнень. Так, досліджувані, які були орієнтовані на теперішній та минулий час,

виявилися значно ($M=0,166$) сміливішими в оцінках досягнення успіху, на відміну від досліджуваних «майбутнього» ($M=-0,193$). Щільність розподілу стандартного відхилення значень оцінок вірогідності в обох групах значно не відрізнялася ($SD=0,974$ — група «Теперішнє та минуле», $SD=0,915$ — група «Майбутнє») та підкреслювала характер відмінностей між групами. Показники вірогідності зовнішніх прагнень зберігали попередній характер розподілу значень у групах ($M=-0,051$ та $M=0,043$, $SD=1,036$ та $SD=0,958$ відповідно), тобто за групою «Теперішнє та минуле» досліджувані виявляли більший ступінь ймовірності досягнень бажаного, проте статистично значущих відмінностей виявлено не було.

За результативністю досягнень були виявлені статистично значущі відмінності за всіма показниками: «Результат досягнень за зовнішністю», «Результат досягнень за внутрішніми прагненнями» та «Результат досягнень за зовнішніми прагненнями». Найбільші відмінності між групами часової перспективи були виявлені за показником «Результат досягнень за зовнішністю» ($F=11,083$, $p=0,001$). Тобто досліджувані, які живуть сьогоднішнім та минулим ($M=0,249$), були значно більше сконцентровані на власній фізичній привабливості, ніж ті, що були орієнтовані на майбутнє ($M=-0,290$). Також характер розподілу стандартного відхилення відображав значну різноманітність оцінки власної зовнішності у представників теперішнього та минулого часу ($SD=1,084$).

Результати досягнень за внутрішніми та зовнішніми прагненнями визначали значну перевагу досліджуваної групи «Теперішнє та минуле» ($M=0,204$ та $M=0,148$ відповідно) на відміну від групи «Майбутнє» ($M=-0,238$ та $M=-0,173$ відповідно). Отже, за підсумком досягнутого, досліджувані, орієнтовані, теперішній та минулий час, виявлялися значно успішнішими та цілеспрямованими і наполегливими. Щільність розподілу значень стандартного відхилення відображала більшу згуртованість у оцінках у групи «Теперішнє та минуле» ($SD=0,763$ та $SD=0,745$), проте досліджувані групи «Майбутнє» виявляли різноманітність в оцінках власних досягнень ($SD=1,099$ та $SD=0,928$). Рівень розбіжності прагнень та досягнень відображав ступінь різниці між вірогідністю та реальними досягненнями, тож групи часової перспективи не виявляли статистично значущих відмінностей. Проте досліджувані, орієнтовані на майбутнє ($M=0,097$), мали більший рівень розбіжності між очікуваним та досягнутим, ніж ті, що орієнтувалися та теперішнє та минуле ($M=-0,083$). Показники потенціалу особистості не виявляли статистично значущих відмінностей між групами часу. Проте можна визначити наявність більшого потенціалу за внутрішніми та зовнішніми прагненнями у групі осіб, орієнтованих на майбутнє ($M=0,159$ та $0,030$ відповідно), ніж в іншій групі ($M=-0,137$ та $M=-0,026$ відповідно). Щільність розподілу оцінок потенціалу досягнень відображала більшу однотайність в оцінках групи теперішнього та минулого часу ($SD=0,954$ та $SD=0,811$), проте досліджувані групи майбутнього часу виявляли різноманітність в оцінках власних досягнень ($SD=1,025$ та $SD=1,010$).

Показники за значеннями шкали «Мета» свідчать про більшу осмисленість та спрямованість у постановці цілей у досліджуваних групи «Теперіш-

не та минуле» ($M=34,182$), також характер розподілу відповідей свідчить про різноманіття та різноплановість поставлених цілей ($SD=3,505$). У групі «Майбутнє» досліджувані виявилися трохи менш осмисленими у своїх цілях ($M=33,242$), проте спрямованими в оцінках рівня своєї мети ($SD=2,321$). Процес життя сприймається досліджуваними, орієнтованими на майбутнє, більш цікавим та оптимістичним ($M=33,470$), ніж у тих, які орієнтовані на теперішній та минулий час ($M=33,195$). Щільність розподілу значень стандартного відхилення відображала більшу розбіжність в оцінках групи «Майбутнє» ($SD=5,018$), проте досліджувані групи «Теперішнє та минуле» виявляли відносну єдність в оцінках власного перебігу життя ($SD=3,978$). Значення показників шкали «Результат» виявляли майже рівні ступені результативності життя та задоволеності власною реалізацією життєвого простору ($M=30,045$ та $M=30,455$, $SD=4,916$ та $SD=4,515$ відповідно).

Дослідження рівню «Локус контролю Я» виявило вищий рівень впевненості у вільній побудові свого життєвого шляху у групи «Теперішнє та минуле» ($M=23,844$, $SD=2,109$) в порівнянні з групою «Майбутнє» ($M=23,409$, $SD=1,806$). Значення показника «Локус контролю Життя» визначало більшу схильність досліджуваних, які були орієнтовані на теперішній та минулий час ($M=34,403$, $SD=3,643$), визнавати себе «хазяїном» власного життя, вільно приймати рішення та впроваджувати свої наміри у реальному житті. Натомість досліджувані, які були спрямовані на майбутнє, небагато відрізнялися у своїх оцінках ($M=33,470$, $SD=3,978$), проте були трохи фаталістичними у своїх уявленнях.

Також доцільно навести дослідження взаємовпливу часу та смисложиттєвих орієнтацій студентів Амурського державного університету. На вибірці 150 респондентів були виділені групи за ознакою загальної осмисленості життя (Ч. А. Шакеєва [1]). Для респондентів з низьким ступенем (14,7 % загальної вибірки) осмисленості характерні незначні показники наявності цілей у майбутньому, що свідчить про недостатню осмисленість та спрямованість їхнього життя. Вони живуть сьогоdnішнім днем, не мають часової перспективи і не бажають планувати майбутнє. Своім минулим і сьогоdnішнім життям незадоволені, вважаючи його недостатньо цікавим, а іноді нудним. Респонденти не вірять у свої сили і власну можливість свідомо контролювати життя.

До групи з середньою усвідомленістю життя увійшло 70,6 % всієї вибірки. Для них характерний середній рівень наявності часової перспективи і цілей у майбутньому. Респонденти вважають процес свого життя досить цікавим та емоційно насиченим, в цілому вважаючи прожиту частину життя досить продуктивною та осмисленою. На думку цих досліджуваних, вони здатні будувати своє життя відповідно до задуманого і контролювати життєвий процес.

До групи з високою усвідомленістю життя (14,7 % усієї вибірки) увійшли досліджувані, для яких характерна наявність цілей у майбутньому, які надають життю осмисленість і чітку часову перспективу. Вони усвідомлюють свою особисту відповідальність за реалізацію життєвих цілей. Процес життя респонденти сприймають як емоційно насичений, цікавий і напов-

нений глумом. Їм притаманна висока задоволеність прожитим відрізком життя, висока задоволеність і своїм життям в сьогодні. Ці досліджувані переконані в тому, що суб'єктивний контроль над життям можливий. Крім того, вони вважають себе досить сильними людьми, щоб самостійно приймати рішення і втілювати їх у життя, а також контролювати своє життя.

Порівняльний аналіз середніх показників виявив, що при досить високих показниках у досліджуваних цієї групи осмисленість життя від минулого до майбутнього падає. Найбільш задоволені респонденти прожитою частиною життя. Найнижчий рівень емоційної насиченості спостерігається у справжньому житті. Хоча для них саме в майбутньому зосереджені цілі, що додають життю високу осмисленість і спрямованість. Особливості внутрішнього локусу контролю в групі з високою усвідомленістю життя полягають у тому, що переконаність у можливості людини контролювати своє життя у них вище, ніж віра у власні здатності цей контроль здійснювати. Порівнюючи середні показники по всій вибірці, необхідно відзначити, що в групах із середньою і високою усвідомленістю життя спостерігається зростання осмисленості прожитого життя. Причому емоційна насиченість минулого, його осмисленість оцінюються значно вище, ніж майбутнього, і трохи вище, ніж сьогодні. У той час як в групі з низькою свідомістю життя ступінь задоволеності життям у майбутньому вище, ніж у минулому і сьогодні. Саме майбутнє життя досліджуваних більш емоційно насичене і цікаве. В цілому по вибірці особливістю локусу контролю є те, що рівень переконаності досліджуваних у можливості контролювати своє життя вище, ніж віра у власні сили і здібності такий контроль здійснювати.

За аналізом показників життестійкості були виявлені статично значущі відмінності між групами за шкалами «Прийняття ризику» ($F=10,218$, $p=0,002$) та «Контроль» ($F=30,479$, $p=0,001$). Досліджувані, які були орієнтовані на теперішній та минулий час ($M=20,065$, $SD=3,396$), визначали життя в якості набуття досвіду, в незалежності від забарвленості — позитивної чи негативної. Проте досліджувані, які орієнтувалися на майбутнє ($M=18,0379$, $SD=2,822$), не так активно сповідували ідеї розвитку через засвоєння знань та накопичення досвіду.

Відчуття контролю власного життя та вибору власної путі розвитку було більше притаманне саме досліджуваним групи «Теперішнє та минуле» ($M=33,143$, $SD=3,670$), що характеризувало їх наполегливістю та спрямованістю у здобутті нового досвіду. Досліджувані групи «Майбутнє» виявилися ($M=29,818$, $SD=3,495$) більш безпорадними у контролі процесу життєвих досягнень.

Показники «Залучення» в обох груп мали майже однаковий характер, проте досліджувані з орієнтуванням на теперішній та минулий час ($M=35,429$, $SD=3,229$) виявилися більш зануреними у процес отримання задоволення від життя, на відміну від осіб з орієнтуванням на майбутній час ($M=34,621$, $SD=3,229$).

За показниками самоефективності було виявлено статистично значущі відмінності за шкалою «Міжособистісне спілкування» ($F=5,392$, $p=0,022$). Так досліджувані, які орієнтувалися на теперішній та минулий час

($M=6,779$, $SD=3,909$), показали більш високий рівень реалізації у комунікативній сфері за досліджуваних, які були орієнтовані на майбутній час ($M=5,212$, $SD=4,153$), показали більш розвинені навички побудови процесів спілкування та налагодження нових контактів.

Показники значень шкали «Предметна діяльність» не визначали статично значущих відмінностей, проте досліджувані, які орієнтувалися в власному житті на майбутній час, виявилися менш ефективними в предметній діяльності ($M=29,848$) та були більш однотайні в оцінках своїх здібностей ($SD=10,736$). Досліджувані, які орієнтувалися на теперішній та минулий час ($M=31,857$), характеризувалися більшим рівнем самоефективності та більшою щільністю розподілу оцінок ($SD=15,179$).

Доречно згадати висловлювання А. Бадури, що недостатній рівень почуття власної ефективності для досягнення необхідної поведінки може сприяти зниженню активності суб'єкта [2]. Суб'єкт, впевнений у своїх здібностях, також може знизити активність, оскільки очікує, що його поведінка не матиме впливу на оточуючих людей або він буде покараний. Ці два незалежних джерела очікування безпорадності мають зовсім різні причини. Щоб позбутися почуття безпорадності, заснованого на самоефективності, потрібен розвиток компетенції та очікувань персональної ефективності. Щоб позбутися почуття безпорадності, заснованого на межі, необхідні зміни в обставинах оточення, які відновлять інструментальну цінність компетенцій, якими люди вже володіють.

За рівнем онтогенетичної рефлексії було виявлено статистично значущі відмінності між групами часової перспективи. Досліджувані групи «Теперішнє та минуле» виявляли значну перевагу ($M=99,351$) в аналізі та переосмисленні минулого з метою виключення помилок та корегування поведінки у майбутньому. Проте досліджувані, які орієнтувалися на майбутнє ($M=93,485$), ігнорували попередній досвід та були більшою мірою налаштовані на попередні досягнення без огляду на минуле.

Нашим дослідженням були виявлені статистично значущі відмінності між групами за показниками вірогідність внутрішніх прагнень, результат досягнень за зовнішністю, внутрішніми прагненнями та зовнішніми прагненнями, прийняття ризику, контролю, міжособистісним спілкуванням та рівень онтогенетичної рефлексії.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, досліджувані, які були орієнтовані на теперішній та минулий час, виявилися значно сміливішими в оцінках ймовірності досягнення «духовного» успіху. Вони виявлялися значно успішнішими та цілеспрямованими й наполегливими в досягненні матеріальних, соціальних та особистісних благ. На відміну від своїх опонентів зі ставленням до майбутнього сприймали життя як процес набуття досвіду, процес боротьби за нові знання та право впливати на результат власній діяльності. Також досліджувані зі ставленням до минулого та теперішнього часу виявляли здатність рефлексії власного минулого з метою осмислення помилок та накопичення досвіду. Перспективи подальшого розвитку проблеми полягають у створенні моделі самоефективності особистості.

Список використаних джерел і літератури

1. Шакеева Ч. А. Ценностные ориентации и самочувствие молодежи в новых общественно-экономических условиях / Ч. А. Шакеева. — М.: Ин-т практ. психологии, 1998. — 192 с.
2. Bandura A., Schunk D. H. Cultivating competence, self-efficacy, and intrinsic interest through proximal self-motivation // Journal of Personality and Social Psychology. — 1981. — № 41. — P. 586-598.

REFERENCES

1. Shakeeva Ch. A. Cennostnie orientacii i samochuvstvie molodiozhi v novih obcshestvenno-ekonomicheskikh usloviah [Tsennostnyye orientation and state of health of youth novyih in socio-economic terms]. — 1998. — 192 p.
2. Bandura A., Schunk D. H. Cultivating competence, self-efficacy, and intrinsic interest through proximal self-motivation // Journal of Personality and Social Psychology. — 1981. — № 41. — P. 586-598.

Липинская Наталия Францевна

соискатель ОНУ имени И. И. Мечникова

ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ ВРЕМЕННОЙ ПЕРСПЕКТИВЫ НА ОСНОВНЫЕ КОНСТРУКТЫ САМОЭФФЕКТИВНОСТИ

Резюме

Статья посвящена анализу эмпирического исследования особенностей влияния временной перспективы на основные конструкты самооффективности личности. Показано, что испытуемые, ориентированные на настоящее и прошлое, оказались значительно смелее в оценках вероятности достижения «духовного» успеха. Испытуемые с отношением к прошлому и настоящему проявляли способность рефлексии собственного прошлого с целью осмысления ошибок и накопления опыта.

Ключевые слова: личность, самооффективность, временная перспектива, жизнедеятельность, локус контроля, личностный потенциал.

Lipinska N.

competitor Odessa national university of the name of I. I. Mechnikov

FEATURES OF INFLUENCE OF TIME PERSPECTIVES ON KEY CONSTRUCT OFF SELF-EFFICACY

Abstract

A. Bandura marked, that even at presence of modest capabilities their able use allows to the man to arrive at high results. At the same time the presence of high potential does not guarantee high results automatically, if a man disbelieves in possibility to apply this potential in practice. We agree with the determination of self-efficacy, given. The actions of personality in a concrete situation depend on the cross-coupling of environment and her consciousness, especially from the conscious processes related to persuasions, that she can or not can carry out some actions necessary in an order to change a situation in the best for her side. Exactly these expectations A. Bandura, naming self-efficacy. On an idea A. Banduras, force, that manages a man, is not in an relation to her environment, but takes place from co-operation of environment, her

own behavior and his personality. In our view, self -efficacy is important personality description of worker of organs of internal affairs and, in combination with concrete aims and knowledge that it is needed to do, can substantially influence on professional.

Investigated, which focused on the present and past time were much bolder in assessing the likelihood achieve «spiritual» success. They proved much more successful and focused and persistent in achieving tangible results, social and personal benefits. Unlike their opponents with the attitude to the future, perceive life as a process of gaining experience, the fight for new knowledge and the right to influence the outcome of their activities. Also studied with the attitude to the past and the present time found to reflection own past mistakes with the aim of understanding and experience. Prospects for further development of the problem lies in creating models of the same individual effectiveness.

Key words: personality, savepicture, time perspective, life, locus of control, personal potential.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2016